

ЛЮТА Оксана Іванівна,
завідувач відділу центрального
книгосховища Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ЧОРНИЙ Марія Іванівна,
завідувач сектору краєзнавчої
літератури Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ КРАЄЗНАВЧОГО ВІДДІЛУ “КАРПАТИКА” ТА ВІДДІЛУ ЦЕНТРАЛЬНОГО КНИГОСХОВИЩА НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ УЖНУ

УДК 027.7(477.87):025,17:908:09:025.4.036:004

У статті висвітлюється роль і значення віртуальних виставок як інформаційного продукту, який є однією з форм популяризації бібліотечних фондів та залучення нових користувачів через онлайн-послуги.

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, бібліотечні інновації, інформатизація бібліотеки, віртуальні виставки, онлайн-послуги, краєзнавча література, рідкісна книга.

В умовах постійно зростаючої глобалізації ми, працівники бібліотеки, часто замислюємося над питанням: що ще ми здатні дати суспільству? Як привернути увагу студентів, науковців, дослідників до скарбів, якими багата наша книгозбірня? Пошук нових можливостей, прагнення залучити нових користувачів спонукають нас до впровадження інновацій в повсякденній роботі [4, с. 5]. Краєзнавчий відділ “Карпатика” та книжкова колекція “Книга ХІХ – поч. ХХ ст.” основного книгосховища Наукової бібліотеки УжНУ таким об’єктом обрали віртуальні виставки, які найглибше розкривають багатства фондів ужнівської книгозбірні. Це одна з найпоширеніших форм популяризації бібліотечних фондів, особливо, коли це стосується рідкісних книг [5, с. 17]. При підготовці віртуальних виставок книгозбірня ретельно дотримується вимог щодо їх структури та особливостей подання інформації в електронному вигляді, приймається низка рішень щодо організації, подання матеріалу, оформлення, щоб виставка мала привабливий вигляд для користувачів та була інформаційно насиченою.

Бібліотечні інновації стрімко увірвалися в життя нашої бібліотеки у 2013 році. Перше, над чим почав працювати колектив, – це створення електронного каталогу, завдяки чому значно спростився пошук матеріалу для віртуальних виставок. Безумовно, приступаючи до роботи, бібліотекарі зіткнулися з певними труднощами, які були пов’язані з бібліографічним описом. Бібліотечна методрада розробила інструкцію по роботі зі старою книгою “Правила складання бібліографічного опису стародруків у програмі УФД/Бібліотека”, взірці описів, які у процесі роботи постійно вдосконалювалися (для прикладу: було вирішено автора та назву книги відображати в оригіналі, описувати всі печатки, які присутні на книгах, екслібриси, відтиски тощо). У примітках потрібно зазначати стан книги, відомості про пошкодження, автографи чи інші надписи, що допомогло бібліотекарям різних структурних підрозділів знаходити правильні рішення, уникати помилок, забезпечувати якість, повноту і точність у відображенні документів. Вибірку в електронному каталозі можна зробити за ключовими словами, за тематикою, за роком видання, видавництвом, за персоналіями тощо.

Значна перевага віртуальних виставок полягає в широких можливостях розміщення текстової інформації про книгу та її автора, відеозображенні документів і, що не менш важливо, – необмеженість іс-

нування в часі, адже це більш складний інформаційний продукт, ніж виставка стаціонарна [3, с. 23]. Користувач має змогу отримати максимальну інформацію про рідкісну книгу, яка представлена на віртуальній виставці. Для прикладу, якщо виставка присвячена історичній постаті, видатному письменнику чи історичній події, то в ній зібрано весь матеріал, яким володіє книгозбірня. Віртуальні виставки стануть в нагоді дослідникам-науковцям, студентам, пересічним читачам.

Упровадження віртуального представлення книг з фонду краєзнавчої літератури розпочалось у 2014 році. Вивчаючи історію своєї країни, кожна людина підсвідомо прагне досягнути передусім місце в ній свого рідного краю, малої Батьківщини, дізнатись, в яку давнину сягають відомості про її предків, адже Вітчизна починається із місця, де ми народилися. Історія Батьківщини – це частка людської душі, частина пам’яті про минуле краю, що передається з покоління в покоління. Що ж це за земля у самому центрі Європи? Які люди і події прославляли її у віках? Відповіді на ці питання дають безцінні книжкові фонди краєзнавчого відділу “Карпатика”, які налічують понад 20 тис. документів одинадцятьма мовами.

Візитною карткою цього відділу є література 20–30-х років минулого століття (а це понад двісті назв часописів і газет, календарів і місяцесловів). Родзинкою відділу є шематизми Мукачівської і Пряшівської єпархій, починаючи з 1814 року (шематизм: з грецької Σχῆμα (схема) – фігура, список духовних осіб та духовних установ).

Однією з перших віртуальних виставок стала виставка під назвою “Шевченкіана на сторінках періодичних видань періоду Підкарпатської Русі”: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/211/show>. Виставку відкриває часопис “Пчолка” за 1926 рік. Загалом на ній представлено 22 часописи за 1920–1930 роки. Зупинимось на одному із часописів “Пчолка”, який виходив з 1923 до 1932 року (головний редактор – Августин Волошин, адміністратор – Павло Кукуруза). Видавався часопис в Ужгороді товариством “Просвіта”. На сторінках журналу друкувалися різнопланові пізнавальні, краєзнавчі і фольклорні матеріали. Редакція часопису друкувала також матеріали про відомих письменників, політичних діячів Закарпаття і України – О. Духновича, Т. Шевченка, М. Драгоманова [1, с. 83].

Часопис подає цілий розділ, присвячений Т. Г. Шевченку, зокрема ілюстрації рідної хати поета, портрет та ін. У розділі, присвяченому великому Кобзареві, друкується біографія Т. Шевченка.

Дуже влучними є слова, якими завершується біографія поета:

“Жива Душа поетова святая,
Жива в святых своих речах,
И мы, читая, оживаем,
И чуюм Бога в Небесах!”

Поряд друкуються і його поезії: “Хатина”, “У дяковій школі”, “Зазыв до братної любви”, “До братів”, “Зависть”, “Доля и воля”.

Часопис публікує матеріал під назвою “Памятні роковини. Шевченко и Духнович”, адже саме у березні 1928 року минуло 114 років від дня народження Т. Г. Шевченка, а 24 квітня цього ж року – 125 років від дня народження письменника і будителя Підкарпатських Русинів – Олександра Духновича. На сторінках “Пчолки” з великою пошаною згадують про цих видатних людей і їх великий вклад в розвиток української культури.

В ілюстрованому виданні подається матеріал Л. Луціва “Тарас Шевченко, чехи й словаки”. Тут публікується і сердечне “Послание славному П. И. Шафарику”, де поет сказав:

“Слава ж тобѣ, Шафарику, Во-вѣки и вѣки,
Що звѣв еси в одно море Славянскѣх рѣки”.

Шафарик плакав вдячними сльозами, читаючи Шевченкове послання.

Перше видання Шевченкових творів вийшло у Празі в 1845 р. Словаки могли лише частково послуговуватися чеськими перекладами Шевченка. Про це свідчить цитата із публікації: “Шевченка в Чехах пізнали досить пізно, з початком шістдесятих років”.

Вшановували Т. Г. Шевченка також в інших часописах: “Подкарпатска Русь”, “Наш рідний край”, “Учитель”, у календарях “Просвіти”, місяцесловах [2, с. 250, 274].

2015 рік був ювілейним для нашої книжкової скарбниці – 70-річчя Наукової бібліотеки, 70-річчя нашого рідного університету – першого в історії Закарпаття вищого навчального закладу. До цієї знаменної дати були приурочені різноманітні заходи. Красзнавчий відділ “Карпатика” презентував розгорнуту книжкову експозицію під назвою

“Скарби старої закарпатської книжності”: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/226/show> .

Один із розділів присвячений освіті і шкільництву Закарпаття, який подаємо віртуально. Розвиток писемності та освіти на території Закарпаття, як і будь-якого іншого регіону України, тісно пов’язаний з історією краю, але має певні особливості, притаманні лише цій території.

Серед визначних постатей Закарпаття кінця XIX – першої половини XX ст. чи не найпомітніше місце належить Августину Волошину (1874–1945) – активному громадсько-політичному, культурно-освітньому діячеві краю. Та насамперед він був відомим вченим-педагогом, організатором освіти краю, автором не тільки глибоко наукових психолого-педагогічних досліджень, але й десятків підручників для учнів і студентів. На виставці звернена увага на рідкісні видання Августина Волошина із фондів бібліотеки Ужгородського університету. Епіграфом до цієї виставки слугують слова самого Августина Волошина: “Як світло в темній хаті, так робить в душі нашій добра книжка й добра новинка”.

До створення віртуальних виставок у 2016 році долучився відділ центрального книгосховища, презентувавши віртуальну виставку “Син народу, що вгору йде...”: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/236/show> , присвячену 160-й річниці з дня народження Івана Франка на матеріалах книжкової колекції “Книга XIX – поч. XX ст.”. Переглядаючи виставку, користувач глибше занурюється у творчість великого Каменяря, а це стало можливим завдяки сучасним інформаційним технологіям, які ужнівська книгозбірня успішно втілює в повсякденне життя. На виставці представлено вісім видань творів Івана Франка, серед яких є прижиттєві видання. Це такі: “Сон князя Святослава”: драма-казка в 5 діях, Львів, з друкарні Інституту Ставропігійського, прижиттєве видання (1895); збірка під назвою “В пленері”, видана у Львові, накладом Редакції “Літературно-Наукового Вістника” у друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка (1899). Одним із перших редакторів цього вісника був І. Франко (1898–1906 рр.); оригінальна збірка поезій “Із днів журби”, видана накладом І. Франка у Львові (1900). Завдяки віртуальному зображенню, користувач має можливість відмити цікаву деталь цього видання: на оригінальній обкладинці, у правому нижньому кутку, зображено чотирилистник конюшини, як

кажуть у народі: “На щастя!”; оповідання “Добрий заробок : і інші оповідання”, видана у Львові: З друкарні Наукового товариства ім. Шевченка (1902); збірка поезій “Semper tigo”, видана у Львові (1906) накладом Українсько-Руської видавничої спілки в друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка; Учитель: комедія в трьох діях. – 2-ге вид. – Київ : Друкарня 1-ої Київ. Друкарської Спілки. Трьохсвят. 5 (1911). Вперше цей твір був надрукований в журналі “Життя і слово” в 1896 р.; 1913 року у Львові в “малій серії” “Літературно-Наукової Бібліотеки” виходить друге видання поеми “Мойсей” з ґрунтовною джерелознавчою передмовою І. Франка; Франко І. Я. Твори. Т. XXVI. Пригоди Дон-Кіхота. Абу Касимові капці. Коваль Бассім. – Харків : Рух, 1929. Це один із тридцяти томів творів І. Франка, які були видані у Харкові кооперативним видавництвом “Рух” у період з 1924 р. до 1931 р.

Шанували Івана Франка і на Закарпатті. У 1926 р. Товариство “Просвіта” в Ужгороді видає “Збірку оповідань і віршів” з нагоди 10-ї річниці смерті великого Каменяра. Збірка вийшла у світ з друкарні ОО. Василян. Знаковим є те, що передмову до цього видання написав В. Гренджа-Донський.

У цьому ж 2016 році краєзнавчий відділ презентує віртуальну виставку “На відстані часу”: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/241/show>, присвячену 245-річчю з дня народження Івана Семеновича Орлая – одного із перших представників української інтелігенції Закарпаття. Праці цього видатного ученого, невтомного дослідника історії рідного краю, стали для наступних поколінь надійним путівником у пошуках власного коріння. І сьогодні вони не втрачають своєї актуальності, даючи нам відповіді на питання: “Хто ми? Ким були наші предки?”.

Виставка складається із таких розділів: “Історія життя та діяльності Івана Орлая”; “Науковий доробок Івана Орлая у фондах Наукової бібліотеки УжНУ”. Користувачам книгозбірні Ужгородського національного університету доступні рідкісні видання, які знаходяться у краєзнавчому відділі “Карпатика” та відділі рукописів і рідкісних книг. Одним із них є дисертація І. Орлая на звання доктора медицини та хірургії на тему: “Історія, зміст і вимоги до вчення про лікувальні властивості”, захист якої відбувся у Дерптському університеті 1807 р. Дисертація складалася зі вступу і трьох розділів. У вступі автор відзначав акту-

альність обраної ним теми, сформулював головне завдання: з’ясувати питання про вплив зовнішнього середовища на життєдіяльність людського організму. В першому розділі автор дає характеристику 215 творів іноземних авторів, у яких порушувалась ця проблема, зокрема робіт Г. Галліра та А. Гумбольдта. У другому розділі подано аналіз фізіологічних та патологічних процесів в організмі людини, обґрунтовано специфіку розвитку хвороб під впливом зовнішніх умов. Третій розділ – це підсумок вчення про лікарські властивості природи у вигляді шести тез (Orlay Joannes, Doctrinae de viribus naturae medicatricibus. Historiam brevem, expositionem, vindicias: Dissertatio inauguralis medica, – Dorpati, 1807. 96 s.). У Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету зберігаються два екземпляри дисертації І. Орлая з авторськими надписами: “Для бібліотеки [Мукачівської єпархії] від автора карпаторуського походження” (примірник знаходиться в краєзнавчому відділі “Карпатика”) та “Для Ужгородської гімназії” (примірник зберігається у відділі рукописів, стародруків і рідкісних книг); обидва написані латинською мовою.

Третій розділ віртуальної виставки – “Історія Закарпаття в працях Івана Орлая”. Назва четвертого розділу – “Книги з автографами та дарчими надписами Івана Орлая у фондах Наукової бібліотеки УжНУ”. І. Орлай намагався всіляко допомогти своїм землякам в ознайомленні з найкращими здобутками російської науки і культури, надсилаючи їм книги з історії, географії, економіки тощо. Чимало літератури, надісланої І. Орлаєм, зберігається в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету, зокрема у відділі рукописів, стародруків і рідкісних книг. На багатьох книгах є його власноручні дарчі надписи.

У 2017 році відзначався 120-річний ювілей від дня народження Василя Гренджі-Донського, якому була приурочена краєзнавчим відділом віртуальна виставка “Живу думками у народі, якому серце я віддав”: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/245/show>.

2018 рік – багатий на історичні події, які також не залишилися поза увагою. Віртуальними виставками були вшановані такі історичні постаті Закарпаття, як Добрянський Адольф Іванович (1817–1901) – 200-річчя від дня народження видатного закарпатського громадсько-політичного діяча, вченого: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/249/show>; Василь Довгович (1783–1843) – визначний закар-

патський письменник, філософ, етнограф, церковний та громадсько-політичний діяч, фундатор і член-кореспондент Угорської Академії наук (235-річчя від дня народження): <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/259/show> ; до 95-річчя від дня виходу першого номера ужгородського часопису “Пчолка” підготовлено виставку під назвою “А “Пчолка” досі збирає творчий нектар””: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/61/article/260/show> .

Підводячи підсумки проведеної нами роботи, зауважуємо, що сьогодні диктує нові вимоги до бібліотек, адже все більше зростає частка споживачів комп’ютерних продуктів, орієнтованих на сприйняття віртуальної, а не вербальної інформації, тому використання інноваційних технологій в бібліотеках стає необхідністю [3, с. 25]. Бібліотека Ужгородського університету сміливо впроваджує нові форми роботи, мета яких – популяризувати свої книжкові багатства.

Джерела та література:

1. Добош І. Історія української журналістики Закарпаття 20–30-х років ХХ ст. Івано-Франківськ. 1995. 128 с.
2. Габор В. Українські часописи Ужгорода (1867–1944 pp.). Львів. 2003. 564 с.
3. Соколовська Л. Інноваційні форми рекламно-інформаційної діяльності бібліотек. *Бібліотечний форум*. 2018. № 1 (11). С. 20–25.
4. Вилегжаніна Г. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек. *Бібліотечна планета*. 2017. № 1 (75). С. 4–5.
5. Білик О. Електронні ресурси бібліотек України на допомогу читанню. *Бібліотечна планета*. 2017. С. 16–17.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ КРАЕВЕДЧЕСКОГО ОТДЕЛА “КАРПАТИКА” И ОТДЕЛА КНИГОХРАНИЛИЩА НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

О. И. Люта, М. И. Чорний

Аннотация

В статье освещается роль и значение виртуальных выставок как информационного продукта, который является одной из форм популяризации библиотечных фондов и привлечения новых пользователей с помощью онлайн-услуг.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского университета, библиотечные инновации, информатизация библиотеки, виртуальные выставки, онлайн-услуги, краеведческая литература, редкие и ценные книги.*

THE USAGE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE WORK OF THE LOCAL HISTORY DEPARTMENT “KARPATYKA” AND THE DEPARTMENT OF CENTRAL BOOKSTORE LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY

O. Lyuta, M. Chorny

Summary

The article highlights the role and significance of virtual exhibitions as an information product, which serves as a form of library funds popularization and as the involvement of new users through online services.

Key words: *Scientific Library of Uzhhorod National University, library innovations, library informatization, virtual exhibitions, online services, local history literature, rare edition.*